

ברנר, האוטופיסטים ו"גיבורי הפה"

מאת אהוד בן עזר

עליהם). (ציונים, תר"ף).
 לצורך הפולמוס עם השלטון הצבאי הבריטי מוכן ברנר להמשיך במקצת את האיבה הניצחת שהוא מוצא בערבים כלפינו, ואת לקח ארבעים שנותיו של הייסוב היהודי החדש תחת שלטון התורכים, וטוען כי לבד מהרוצחים המקצועיים שבקרב הערבים לא היה העם הערבי מתקשר כלל לאבדנו, והלאה, בתגובה לאיתו עניין: "תורה זו, תורת הפוגרומוס, קלה היא ונעימה, והעולם המודרני, העומד על השלבים הראשונים של ההתפתחות, לומד אותה על גולה לא פחות מן העולם המערבי הימנעני (הטורדני): ואחר כך, אם יהיה צורך, אפשר יהיה גם להכלימם: פורעים! פראים! ושקט ושלווה ישתררו במדינת-ערב הגדולה (עין פלין הגדולה, רומניה הגדולה), ומלך ישב בה על כיסא למראית העין, להשקטת העם ולסיפוק הרגשות הלאומיים והדתיים של המספרות המיוחסות האינטליגנציה. ובפרלמנט שם ישאלו: מה קרה? ויענו: מהוך טירדה, ריב בין שתי כיתות, שהצבא הבריטי השקיע כסף ובהצלחה, הורו לכריז טניה הגדולה כי טיבה!" (ספ.)

ברנר כאילו מסכים לגירסה כי המאורעות בארץ הם מעשה יזי הבריטים שמסכסכים בין יהודים לערבים, ומצד שני לועג לאותה סברה, הרואה בכל המתרחש בארץ רק, "ריב בין שתי כיתות" ומתעלמת מן הסיבות העמוקות יותר. עוד וזה יוצא נאומי חודש, בפולמוס הריף כנגד אותן מנגזות קוסמופולר ליטיות ביהדות הגולה, אשר לאחר פרעות פסח 1920 נעשו המהומות בהן חכמים מהוך שבההילאלי ומצאו אישור לנבואתם כי הקיום היהודי בארץ-ישראל עומד כענש בגרון של הריבולוציה הערבית הלאומית, שמכוונת ליעתם נגד האימפריאליזם. געני יהודים שמאלניים אלה — כל מה שמתרחש אצל הערבים הוא אקט ריבולוציוני, מהפכני סוציאליסטי, ואילו הייסוב היהודי אינו אלא מכשיר ביד הימפריאליזם:

בשעותנו עתה את השבון-הפנים, איראפשר שלא להסיף פנים אחרונות — לא כל כך פולטות — גם בנגע לבד אחר, לצד גיבורי-הפכה שבין בהוריי הניטאות היהודים בכל הארצות. הללו, בבוא איהם השמיעה על טעני-הפרעות בכל הארץ, ודאי יאמרו: אהא, אנהנו ניבאנו, נביאם בני נביאים אנו, אתם, יהדי ארץ-ישראל, טענתם, שרק אינטרס האפגדים הם נגדכם, ואולם העם הערבי לבו שלם עמכם, והנה! האם אין המאורעות מוכיחים, שאתם עומדים שם כעצם בגרון של הריבולוציה הערבית-הלאומית נגד האימפריאליזמוס? האם לא על היוזמם שבת ביד השלטון הור, מתנקמים הערבים בכס?

ולגיבורי-הפכה הללו, הבורחים והכמים בעיניכם, שההמלכה של הכנסיה הסורית היא להם זקק ריבולוציוני רצוני ושהתפשטות השודרים הבראים על מושבות-נו וכפרי הסרסים והערבים היא בשביל "הכמתם" טאקטיקה ריבולוציונית, להם כדאי לגלות ולטען, שגם המורח הגדול, הרחב, האמץ, המיוחד, המאמין לכל דבר ורוצה להאמין, שעולם זה — עוד רובה, הרבה שנים שלטות בו סוחריה-המערב, בצורת זו או אחרת, הריבולוציות אמיתיות עוד רחוק כאן הדבר ממש כמו אצלכם, גענאסען! ראשייה-שנבים אותם פה במושכות, ובעזרתם ובר-קונסולים ופרוקונסולים וכל מיני חיילים טולסי-כידון, הזהב יענה את הכל, קנוניות על גבי קנוניות, האדם, העם לא נחשב למאומה, הור הקרב ימות, הכל — אמצעי (לא כמו אצלכם?). דט לא נחשב למאומה (ואצלכם?) הוצארודנאיה ווליה והפרעות ביהודים — התוכורוז דמיקישניוב ויהשמן על לגלי המכונות — התוכורוז). (ציונים, תר"ף).

אין מהפכה סוציאליט בארצות ערב, האדם, העם — לא נחשב שם למאומה, אמנם, הכל אמצעי, וזם לא נחשב למאומה — הכל לנו לפי תורת המהפכה העולמית הקומוניסטית, אבל המפכת — אין רק ראשייה-שנבים אותם פה במשיכית, ובעזרתם מנצלים האירופאים את המוני הערבים, ומנצחים את פגורם, כל זאת היה ברנר עוד בטרם החל זרם הזהב של הנפט הערבי, בטרם זכו מדינות ערב בעצמאותן, ובטרם פרשה רוסיה הסובייטית הסותה על, הסוציאליזם הערבי.

שלכך אירופי זר מאשר חיים בחסות הערבים. היש לכל זה (ענין העלייה) ענין אל הפולר סיקה? כן, באילו מידה: במידה ששכנינו דאסיר, סים, אילו היו הם המושלים היחידים בארץ, היו הם עושים לנו מה שארבעים שנות-נסיון הוכיחו לנו, לא נתאונן, ההתאונות לא תועיל, שכנינו אלה עושים כדרך שכנים עיקריים בכל מקום. אך דבר אחד מגביר פה את כוחנו: הרגשת בדתנו. נגד מיאון הערבים במדינה יהודית לעתיד לבוא אין לנו כלי זין, פה אנו זורים הלאה כל פוליטיקה. אבל דבר מיאונם לתת לנו לייסד הברית-עובדים במקום שהשטח פנוי ולהם אין צורך בו — כאן אנו הצדיקים. עד כדי כך אין קנין פרטי במקומות אפילו לעם עומד ברשות עצמו! שטחים, שאין להם צורך בהם, יען אשר יש להם רב, רב — מדינות שלמות ודי אדם אין — בעיד שלנו יש כל כך הרבה נודדים-יגולים, ומעמד לרגליהם אין — את זה לא יוכלו למנוע מאתנו על פי הצדק. אין יצא למעשה — ימים יגידו, אבל במלחמה נגד מביעה זו אין אמצעי, שאין לקבלו, ביחס לזה לא נוכל להיות אפוליסים, לא נוכל שלא להתפלל לשלטון אירופי בארץ, שאולי לא יעשה לנו מה שעשו הפחות התורכים והפקידים הערבים". (ציונים, השגות-תר"ף).

דברים. אלה כתב ברנר בטרם אושר על ידי המעצמות הגדולות בוועידת סן-רימו המאנדאט הבריטי על ארץ-ישראל הבטחתה של בריטניה בהגהרת בלפור לעזור בהקמת, "בית לאומי לעם היהודי בארץ-ישראל". לאחר האישור במדינה (24.1.1920) בא לארץ-ישראל נציב עליון בריטי ממוצא יהודי, סיר הרברט סמואל, אך עוד לפני כן, בייא אדר תר"ף, 1920, נפלה תלחי שבגליל, ונהרגו יוסף טרומפלדור וחבריו. ההסדר של ברנר, שנתפרסם באותו חודש, הוא הצהרת ה"אני מאמין" שלו בלידתה של הגבירה העברית החדשה:

מיטבידמינו, לפני בני-עוולה נשפך מיטבידמינו, אשר יגורנו ואשר לא יגורנו — בא עלינו. מכה אנושה הוכינו.

תלחי נשרפה. אבל לבישראל חיי אחינו ואחירי חינו שם, בין אלה שהומתו, ובין אלה שנשארו בחיים והגיעו עדינו, הראו לנו, כי חי הלב הזה, כי מווקק הוא באש — הראו גם היכן הלב הזה. ואנהנו? אנהנו המפוזרים, החלשים — היאמר מעתה כל חלש בנו: גיבור אני! — ויהיה לגיבור? תלחי, לבישראל חיי, אבל יתר אבריו? היחיו גם הם? הנכונים אנו כולנו לחיות עם דוסק הלב הזה עד הנשימה האחרונה? הבאנו כולנו בחדרי לבנו בימי הועם האלה, אשר לא מהר יעבור, השמענו שם כולנו את הד הקריאה ההיסטית-הרוממה של הגיבור כורת-הזרוע:

— טוב למות בעד ארצנו? —

טוב! אשרי מי שמת בהכרה זו — ותלחי לי מראשהתי". (תלחי, תר"ף).

ארוכת אפוא הדרך, ואולם עקבית ואחת — מדיוקן הגבורה המלוגל והמכאיב-לעצמרתדעת — של דמויות כמיכאל הלפרין, המורה הגיבור ואחיו, יחוקאל חטף, שלושל הפועלים הערבים המוכים, במכאן ובכאן או ההספד על השומר שגרצת ב"זרועות" (ב.בין מים) — אל הדברים הרמים ולהט האמונה בגבורת יוסף טרומפלדור ובצואתו, סמל הגבירה העברית החדשה, גבורה, ולא "גבורה". לקח אחר מפרעות פסח תר"ף בירושלים מצוי בדשימה, מתלחי לירושלים מחדש גינס:

עכשיו — בימי הפסח האלה שבירושלים (בירר) שלים! שטח אנגלי נכבש אליבא דכולא עלמא!) העמדו מכונות-יריה כלפי אנשי ההגנה שלנו, ואנו לא הרשינו אמילו ללוות את הללינו-קדושינו שנפלו עלידי השוטרים מבני-הארץ, עוטרי ממשלת הודי מלכותו, וההמן הפראי המוסת בריש-גלי, ואותו הגנרל? הוא, היודע שבימי שלטון-התורכים לא נפל דבר במושבותינו ועל דעה ההמן הערבי לא עלה אפילו לפרוע פרעית בנו, באשר, מלבד הרוצחים הפרופסיונליים שבו, הוא, העם הזה, אינו מתקשר כלל לאבדנו, כל זמן שלא ימצא מי שיוכיח לו, כי אנו מתנכלים לגוול את רכושנו ואת נשיו ממנו, הוא, הגנרל, שקרא ודאי בעתונות הערבית עוד לפני חודשים אחדים את בשורת-השמחה על שיש מאות ציונים שנהרגו בירושלים: הוא, אותו הגנרל, קורא אליו אחר הפוגרום את ראשי העדות ומצהיר, שגם היהודים אמשים בפרעות, שנעשו עליהם — (חסר היה רק שיוסיף, כאותם "נכבדי הערבים", שאנו הרגנו בעצמנו, עשינו פעעים בעצמנו, בכדי להתגולל

שערי-הארץ, שהנשמות שבה רבות. זאת אומרת: הנשמות, שאינו דרוכות להם, שאין להם צורך ואמצעים ליטבן, אל יהיו לנו, כמי שאינן להן.

עם לי גם לך לא יהיה — קריאת אותה האם, שעמדה לפני שלמה.

ועלה על הזכרון, משא-ערב, אשר כתב אחד מנאורינו אנו לפני י"ג שנה, יטועיר שם עולה הקול גם במאמריו הוא בשנים האחרונות וגם מאנשים אחרים (הגלו ברגמן, למשל, במאמר ב"גבולות": החופש האמיתי, בו הוא מעמיד למבחן את מטרותינו ביחסנו לבני-הארץ).

בין 'משא-ערב' ובין 'לאן?' (ב'ספרות') יש רק ההבדל, שלפני י"ג שנה רצה ר' בנימין לבוא אל הארץ כפוי-שם בה"א הידיעה: לילידי הנורף גבנה אנו בתיספר, נרפא איהם, נחחהו בהם, ניטיב להם; כקולונל-אטור באנפין ברבין, שהומא-ניות, פנשמית ופילאנטרופיה מיסיונרית הונות מסביבו כדור; בעוד שעכשיו, עכשיו במקום כל זה הוא קורא רק: 'בלי שובניזם: הלאה ה' שובניזם'!

ל. י. שפירא, ר' בנימין, ברנר

כן, כן, דרישה צודקת. הרי השובניזם שלנו יכולה להתבטא לכל היותר בסידור פלוגות להגנה מפני משא-איבה — ושובניזם כזו — למה היא? אבל — היאר בדרדראגב — אם לשובניזם אין מקום, הנה גם לפילאנטרופיה אין, לריב — ודאי שלא צריך. בפולניה אנו רבים? החלשים צריכים לפוליטיקה של חלשים — יאמר לי שחוש-המציאות אינו לקר בו, אבל גם "אוויר של יחסים עליונים" — לא פה המקום. לא מצדם ולא מצדנו, גם הם גם אנו איננו בגדר זה. הטפת מיסר עליונה מרעימה. במקום שכל ההואים דם מנגד לזה, אין שיהיה, אנשים מקרוב (על הרחוקים — לא קשיא) המטיפים לנו לפילאנטרופיה: ביחס לשכני גים המאשרים ממנו בכל המובנים, לשכנים שכל מה שאין לנו יש בידם: קרקע, לשין מדוברת, המון עובד, ושבעל כרחנו אנו מבוטים עליהם בקנאה ובפחד — איך לא יחילו ולא ירגישו האנשים הטובים הללו, כמה זה מכאיב — (ציונים, תר"ף).

*

בשנת חיינו האחרונה גדרש ברנר שוב ושוב, ברשימותיו הפובליציסטיות, לשאלת העלייה. עמדת שלטונות הכיבוש הבריטי, הפוליטיקה היישובית ועמדתנו כלפי הערבים, בשבת תר"ף, 1920, כחודש לפני מאורעות תלחי ונפילת יוסף טרומפלדור ותברין, מציע ברנר רק תשובה אחת: "הרגשת צדקתנו". לא צדק אובייקטיבי, אלא הרגשתו, צרכיו של הייסוב היהודי, ולמען צדק זה מוטב אפילו

גם ב-1920, שלושי-עשרה שנה לאחר הופעת "משא-ערב" של ר' בנימין ו"שאלה נעלמה" של יחזק אפשטיין, ממשיך ברנר להתפלמס בחריפות עם שאלת היוסר המדיני המוסט. המוסט-הצדק של האוטופיסטים, ועם דעותיהם המוסרות" הורופאני טיות באשר לצורת היחסים הרצויה בין שני העמים היוסבים בארץ.

שש מאות אלף תושבים מתנגדים — בינינו ובין החכמים מה הם? ואולם מנקודת-השקפת-הישוב ועתידו העניין הוא קצת אחר. אהה, שאלה נעלמה! זו אינה שאלת "אירופה" ואסיה" ואינה גם שאלת היוסר המדיני המוסט. אילו היה כל הדבר הלוי בזה, כי אז אנו היינו הצודקים. היכחישו, כי המון העם הערבי היושב בארץ הרחיה סן הישוב היהודי לא לשבחנו יאמר כך, כשם שלא לשבחנו הוא מה שבאמת חלקים ידועים ממושבותינו הולכים ונעשים אסיים, אבל הדבר הוא כך. ונאוריה-הסורים המצוררים עכשיו את דעתיהקהל בגדנו בצעקות ובאימים — כמה צרות-עין ליבנסאית בצעקות ובאימים האלה! כי אליבא דאמת: הכפולניה ערב? המעט לה לאימה הערבית כל מרחבי-ארצותיה השופמים למחצה, כי לא תוכל סכול אשר יבואו יהודים להתישב בארץ שהיתה לפני ארץ-אבותיהם ושההתישבות. הזאת בשביל חלקים ידועים מהם היא שאלת החיים והמוות? ומי עומד לקחת דבר-מה מאשר להם, הסורים? הערבים הם הרוב הגדול בין יושבי הארץ הזאת, הרוב הכריע, ואנהנו מיעוטא דמיעוטא — מי יכחיש זאת? מי מכחיש זאת? מי מכחיש, שי המקומות המיושבים בידיהם? אבל מה טעמם ומה צדקתם לדרוש סגירת שערים, להחריע על כל מהגר יהודי חדש, שהם רואים בחלוט?

היושר היישובי אתנו הוא, ואנהנו נעשה בשבילנו בארץ זו כל מה שאפשר, כל אחד ואחד מאתנו יעשה באמונה את המוטל עליו, ולא נוסף עוד לשאלו על כל מעשה קטן או גדול, אם יש בו מן המדיניות הגדולה ומיזישכינתה. מתוך עצבות וחוסר פרספקטיבות גראנדיזיות אין השכינה יורה, אפנם אבל את העבודה עושים תמיד אנשי-הרצון העצובים, ולא הרוקדים לפני השכינה הגראנדיזיים. ולאנשים מן הישוב, עובדי-אדמתם ועושים במלאכה, מסתפקים במועט, ולא זוללים וסובאים, לא פראניים ורעשנים, כי אם צנועים וענווים, כשרים וסגורים בתוך עצמם, המוכנים לכל מצב ימכונים ליסירים, לא יוכל כל אויב, יהיה ערבי או יטמעאלי, או גם לא-ערבי ולא יטמעאלי". (מהוך ומבית, תר"ף).

השאלה הערבית אינה ענין למיקרו-מיסר פוליטי להסדרים מדיניים. לא בכך תיפחר. אילו הכל היה תלוי ביושר המדיני המוסט, כי אז, שלא כדעת אפשטיין באותה "שאלה נעלמה" — אני היינו הצודקים. אך על פי הצדק המדיני המוסט ייחחק גורל הקיום היהודי בארץ-ישראל, על פי הצדק יש להודות כי המון העם הערבי הרחיה משכנותו הקרובה ליישוב היהודי, אמנם ברנר אינו מאשר מכך, כי סכנת טמיעה יש כאן, בעבודה הערבית, שבגללה, חלקים ידועים ממושבותינו הולכים ונעשים אסיים", כלומר אסיאטיים. אבל התועלת הזאת שהבאנו לערבים אינה נחשבת כלל בעיניהם. ברנר טוען: המעט לה לאומה הערבית כל מרחבי ארצותיהם השופמים למחצה? מה טעמם ומה צדקתם לדרוש סגירת שערי הארץ בפני מהגרים יהודיים? האם מקווה ברנר כי הערבים יכירו בצדקת העמדה היהודית הציונית הזו? דומני שלא. הוא כותב כך לצורך הפולמוס, אבל האמת היא שהוא אינו מוצא שום אפשרות להתחשב או לקבל את הסכמת העמדה הערבית והצדק הערבי. הוא אינו מאמין באפשרות של הסדר מדיני ושל דוקיום בשלום, ולפיכך הוא שופט את עמדת הערבים רק על פי נקודת המוצא של היוסר היישובי, כלומר מבחינת האינטרסים ההכרחיים לשם קיומו של העם היהודי ושב לארצו. על היהודים להתמיד בעמדתם ששם שאין בית-דין אובייקטיבי אשר יוכיח את צדקתם בפני הערבים, וגם אילו היה, לא היו הערבים מקבלים את החלטתה. התשובה האחת והיחידה היא עשייה וקביעת עובדות בטשת, בלי רכות פאציי-פיסית, המאמנית האוטופית, בלי "סורי-מפסוף", ובלי התחבטות בשאלה של זכות הערבים על הארץ, בלי ויכוח עם הצדק שלהם, ובלא נכונות ללכת לקראתם בוותרים ובמעשים שעלולים לסכן את עצם הקיום היהודי בארץ. אין טיכוי לפאן-שמיות, להיטמענות במרחב השמי הערבי: נאוריי-שכנינו, בני-גועני, זוממים לסגור בעדנו את השערים.

(מאמר שני ואחרון על היחס ללאומיות הערבית ועל אימפריאליזם של האימפריאליזם, תר"ף, אצל ברנר. שני המאמרים הם מתוך הפרק, "אזורים חרבים ואוהבים" העוסק ב"ברנר ובשאלת ה'קריכת').
 ת"א 1969